

บทบรรณาธิการ

EDITORIAL

รางวัลของความดี*

เมื่อต้นเดือนมกราคมค.ศ. ๑๙๖๕ ศาสตราจารย์วิลเลียม เจ. ชิฟฟิน แห่งมหาวิทยาลัยอินเดียนา สหรัฐอเมริกา ได้มีหนังสือมาคุยกับมิตรสหายที่คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มีข้อความตอนหนึ่งว่าในเดือนมิถุนายน ๒๕๐๕ นี้ ตอนปลาย ๆ เดือนวันที่เท่าใดท่านจำไม่ได้แน่ จะเป็นวาระครบรอบยี่สิบของวันประสูติของ “ปรินซ์ดาร์ง” ผู้ทรงมีพระคุณต่อประเทศไทยเป็นอย่างยิ่ง เพราะทรงปฏิบัติราชการสำคัญ ๆ มากมาย และที่เกี่ยวกับพวกเราโดยเฉพาะคือพระองค์ทรงเป็นปรมาจารย์ของรัฐประศาสนศาสตร์สมัยใหม่ จึงสมควรที่คณะรัฐประศาสนศาสตร์จะได้ออกทางประกาศพระกิตติคุณของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ ในโอกาสนี้ เช่นอาจจะจัดหาเรื่องเกี่ยวกับพระองค์ท่านมาลงใน *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์* สำหรับตัวท่านเองก็ยินดีจะช่วยเจียดเวลาเขียนส่งมาร่วมได้สักเรื่องหนึ่ง

คำปรารภของศาสตราจารย์ ชิฟฟิน จับใจข้าพเจ้าเป็นอย่างยิ่ง และทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกว่าการที่คณะรัฐประศาสนศาสตร์ควรจะหาทางเฉลิมฉลองพระกิตติคุณของ “ปรินซ์ดาร์ง” หรือสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพอย่างดีที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ เพื่อแสดงกตัญญูต่อบุคคลที่ต่อปรมาจารย์ของเรา โดยเฉพาะในโอกาสที่องค์การศึกษาศึกษาวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้เลือกพระองค์ท่านเป็นบุคคลสำคัญของโลกและให้ฉลองวันประสูติครบรอบยี่สิบของพระองค์ท่าน ในประเทศที่เป็นสมาชิกขององค์การนี้ทุกประเทศด้วย ในสภาพการณ์เช่นนี้ ข้าพเจ้าเห็นว่าสิ่งที่คณะรัฐประศาสนศาสตร์จะร่วมงานเฉลิมฉลองที่รัฐบาลไทยจัดขึ้นเป็นทางการและงานฉลองของ UNESCO ได้อย่างเหมาะสมที่สุดคือ จัดทำวารสารรัฐประศาสนศาสตร์ฉบับถวายต่อสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เป็นการเผยแพร่พระกิตติคุณและเป็นอนุสรณ์ที่จะยั่งยืนอยู่ตลอดไป

* บรรณาธิการขอขอบคุณ คุณโสรัจ สุจริตกุล ที่ได้ช่วยอ่านและแก้ไขบทความนี้ให้น่าอ่านยิ่งขึ้น

เท่าที่ที่เคยศึกษาถึงชีวิตและผลงานของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมาบ้างนั้น ข้าพเจ้ามิได้ตั้งใจสงสัยเลยว่า พระองค์ทรงเป็นอัครวิบุลยบุรุษที่แท้จริงควรแก่การสรรเสริญและบูชา เมื่อทราบข่าวทางยูเนสโกได้เสนอให้บรรดาประเทศต่าง ๆ ร่วมฉลองวันประสูติครบรอบร้อยปีของพระองค์ให้สมกับที่เป็นมหาบุรุษของโลกคนหนึ่ง ข้าพเจ้าก็รู้สึกปลาบปลื้มใจมาก แต่อดกังขาไม่ได้ว่า พระองค์ทรงมีคุณวิเศษประการใดบ้างที่สมควรแก่เกียรติอันยิ่งใหญ่รับนับถือกันไปทั่วโลกเช่นนั้น ข้าพเจ้าจึงได้พยายามศึกษาชีวิตและผลงานของพระองค์อีกครั้งหนึ่ง ก็พบคำตอบหลายประการซึ่งอาจจะประมวลเป็นสองประเด็นได้ว่า พระอัครวิบุลยบุรุษผู้นั้นอยู่ในผลงานของพระองค์อย่างหนึ่งและในพระจริยวัตรอีกอย่างหนึ่ง

ในส่วนที่เกี่ยวกับผลงานของพระองค์นั้น ท่านที่สนใจทั้งหลายก็คงจะทราบได้แล้วว่า พระองค์ทรงปฏิบัติการมากมายหลายอย่างหลายประเภท ตลอดเวลาสามแผ่นดินนั้นได้ก่อให้เกิดผลดีแก่ประเทศชาติเพียงใด เพียงแต่จะดูจากคำประกาศตั้งกรมต่าง ๆ และสัมฤทธิผลในราชการก็เห็นว่าจะคนานับอยู่แล้ว แต่ปริมาณหรือแม้จะรวมถึงคุณภาพของงานที่ทรงปฏิบัตินั้นหาได้เป็นเครื่องทำให้พระองค์เด่นกว่าอัครวิบุลยบุคคลอื่น ๆ ก็หาไม่ แต่ถ้าได้รวมทั้งผลดีงานนั้นได้ก่อให้เกิดชน และพระจริยวัตรสำหะ ตลอดจนความตั้งพระทัยในการปฏิบัติงานเพื่อให้ได้ผลดีมีประโยชน์แก่คนส่วนรวมแล้ว นั้นแหละแคว้นแห่งความเป็นอัครวิบุลยบุรุษอันเยี่ยมยอดถึงขั้นเป็นคนสำคัญของโลกจึงปรากฏเห็นชัดขึ้น ข้าพเจ้าเสียดายที่ไม่ได้พบที่จะแสดงความรู้ลึกซึ้งซึ่งในพระคุณของพระองค์ที่มีต่อประเทศชาติมาเป็นตัวหนังสือได้ แต่เห็นมีความมอญอยู่ตอนหนึ่งซึ่งข้าพเจ้าเชื่อว่าได้แสดงผลงานของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้อย่างมีรสชาติ ให้เห็นแววดังกล่าวได้อย่างชัดเจนที่สุด ข้อความนี้คือคำประกาศพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้เลื่อนกรมหมื่นดำรงราชานุภาพเป็นกรมหลวง และข้าพเจ้าขออัญเชิญมาเฉพาะตอนที่น่าจะเป็นกุญแจไขความให้เห็นความสำคัญของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ชัดเจนที่สุดดังนี้ :

... พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพได้ทรงบริหารจัดการวางแผนกวางปกรครอง
 หังปองซึ่ง เป็นการใหญ่ยิ่งยากที่จะสำเร็จได้ อาศัยพระสติปัญญาอันล้ำลึกมีภักภาพและพระ
 อดุตาหะ ฉันท จริยะ อันแรงกล้าประกอบด้วยการศึกษาแบบอย่างและความเป็นไปอยู่ทั้ง
 ภายในและภายนอก กอปรไปด้วยพระสติปัญญาตรองเลือกเฟ้นทั้งมีความซื่อตรงในความ

ด้วยจริยธรรมได้นักไป ในอดีตที่ปอง คอรัยของว่าเมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เริ่ม
จัดตั้งการกระทรวงใด กรมใด ก็ทรงสามารถที่จะจัดการฉลองพระเดชพระคุณ ให้สำเร็จ
เป็นคุณมั่นคงยั่งยืนเป็นหลักฐานแบบอย่าง ได้ตั้งพระราชประสงค์ทุกหน้าที่มา เป็นเหตุให้
เจริญพระเดชานุภาพ และเป็นความดีแก่ประชาราษฎร์ทั่วพระราชอาณาเขต นับว่า เป็น
ความชอบพิเศษยิ่งใหญ่อ...

จะเห็นได้จากข้อความข้างต้นว่า สมเด็จพระที่นั่งทรงทำงานยากยิ่งให้สำเร็จได้มากหลายอย่าง
และมีใจจะสำเร็จได้ผลงานตามพระราชประสงค์อย่างเดียวย ผลสำเร็จยังเป็นคุณมั่นคงยั่งยืนและ
เป็นหลักฐานมาจนทุกวันนี้ นอกจากนั้นผลงานเหล่านั้นยังเป็นเหตุให้เกิดความมั่นคงแก่ประเทศ
ชาติซึ่งยังอยู่ในภาวะคับขันตลอดรัชกาล และก่อให้เกิดความดีแก่ประชาชนทั้งประเทศด้วย

ท่านที่ได้อ่านบทความของศาสตราจารย์ชิฟฟิน ในตอนกลางวารสารเล่มนี้แล้ว ก็คง
จะสังเกตเห็นการวิเคราะห์ผลงานของสมเด็จพระที่นั่งทรงงานกับความข้งขัน คือความสำคัญของงานของ
สมเด็จพระที่นั่งโดยทั่วไป ท้าย แต่อยู่ที่ทำแล้ว ได้ผลดีมั่นคงยั่งยืน จะเห็นได้จนกระทั่งทุกวันนี้
ว่างานเกือบทั้งหมดของพระองค์ท่านที่ทรงดำริริเริ่มและปฏิบัติการไปนั้นเป็นผลดีจริง และยั่งยืน
ตลอดมาจนทุกวันนี้ ทั้งนิมิตโชติภัยที่ยั่งยืนชนิดย่อยแบบจะตมมิตม แต่เป็นความถาวรมั่นคง
คือได้ขยายตัวเจริญมาโดยลำดับ

จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การที่ทรงปฏิบัติราชการกิจมาก ทรงทำให้ได้ผลดี เป็น
หลักฐานดีมานั้นแหละจะช่วยฉายแสงแห่งอัจฉริยภาพของพระองค์โดยแท้

ในแง่ที่สองที่เกี่ยวกับพระจริยวัตรประจำวันนั้นก็เป็นตัวอย่างยอดเยี่ยมที่จะหาได้เช่นกัน
คือ พระองค์ไม่เพียงแต่จะไม่หมกมุ่นในอบายมุขทั้งปวง มีสุรา นารี พาสี ก็พบบัตร เป็นอาทิ
เท่านั้น แต่ไม่ทรงแต่ต้องเสียเลย ในส่วนคุณธรรมอื่น ๆ นอกจากทรงดำรงอยู่ในศีลธรรม
ความดีแล้ว ก็ทรงมีพระคติเป็นแนวทางดำรงชีวิตที่มเกียรติ มีความซื่อตรง เช่นไม่ทรงโปรด
การมีพวกเขาพวกเรา ทรงโปรดปรานคนทำงานดี ทรงรังเกียจคนประจบสอพลอ ไม่ทรง
แต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งใด ๆ เพราะความสนิทชิดชอบ จะเห็นได้ว่า ไม่มีพระญาติวงศ์อัน
สนิทของพระองค์ เช่น พระโอรสธิดา ได้รับความแต่งตั้งตำแหน่งสำคัญ ๆ ใดเลย ทั้ง ๆ ที่
พระองค์ทรงมีอำนาจที่จะแต่งตั้งได้

นอกจากจะทรงครองพระองค์อย่างตรงไปตรงมาในราชการแล้ว ยังทรงปฏิบัติราชการด้วยความอุตสาหะ พากเพียร เป็นอย่างยิ่ง ครึ่งหนึ่ง เมื่อได้ทรงตรวจคร่ำทำงานหนักตลอดเวลาจนพระสุภาพทรุดโทรม และทรงเห็นว่า จะทรงเป็นเสนาบดีจะเสียประโยชน์แก่ราชการมหาศาลไทยต่อไป จึงกราบบังคมทูลลาออกเสีย มิเสียตายแก่ยศศักดิ์ลาภตักการ ครั้นพระสุภาพดีขึ้นแล้ว เมื่อพระมหากษัตริย์ราชทรงมีพระราชดำริว่าสมเด็จพระอริยวงศราชการในตำแหน่งใดก็ได้ ก็ทรงยินยัตรับโดยมิอิดเอื้อนว่าเป็นงานใหญ่ไปเล็กไป ด้วยฉันทาคติใดๆ ทรงปฏิบัติตามพระบรมราชโองการ โดยสุดกำลังความสามารถทุกครั้ง

พระคุณธรรมที่ดำรงพระชีวิตโดยสะอาดปราศจากมลทินนั่นเองที่เป็นสิ่งสำคัญยิ่งอีกอย่างหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมพระบารมี ให้เด่นเห็นชัดจนวิบุลยบุรุษทั้งหลาย

จากการพิจารณาทั้ง ๒ ประเด็นคือ ผลงานและพระจริยวัตรของพระองค์ทำให้ข้าพเจ้าหมดความกังขาใดๆ ในกรณีที่ได้ทราบว่าชาวต่างประเทศ องค์การต่างประเทศ ได้ยอมรับคนไทยคนหนึ่งเป็นรัฐบุรุษสำคัญของโลก อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้ายังมีความรู้สึกท้อใจอยู่บ้างในแง่ที่ว่า งานนี้จะใคร่เริ่มขึ้นโดยคนไทยด้วยกันเองก็หาไม่ ทำให้อดท้อคนนั่งถึงคำพูดที่โดยนัยนัยอยู่เดิมที่ว่า คนไทยไม่ค่อยคิดถึงความคิดของคน ไม่ค่อยตอบแทนคุณความดีให้ใคร และ คนไทยลืมนึกถึงในฐานะที่เป็นคนหนึ่งเหมือนกันที่นึกถึงพระองค์ท่านที่หลังชาวต่างประเทศ ข้าพเจ้าจึงได้พยายามวิเคราะห์ดูว่าทำไมจึงมีเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นได้ ซึ่งหลังจากที่ได้พยายามหาคำตอบให้แก่คำถามของตนเองมาหลายเดือนแล้ว ก็รู้สึกว่ามีคำตอบที่พอฟังได้สองข้อคือ ในประการแรกทีเดียว ข้าพเจ้าเชื่อว่า ถ้าเราถามคนไทยที่ได้รับการศึกษาศึกษาดีพอสมควรแล้ว ทุกท่านก็คงตอบได้ว่า สมเด็จพระอริยวงศราชการ คือใคร พระองค์ทรงทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติอย่างไรบ้าง คงไม่มีคนไหนที่ได้รับการศึกษาในเมืองไทยแล้วไม่รู้จักพระองค์ท่าน จึงพออนุมานได้ว่าคนไทยรู้จักพระเกียรติคุณของพระองค์ท่านดีพอสมควรอยู่ ในประการที่สองอันเป็นสาเหตุให้ลืมนึกถึงโอกาสอันดีจะเป็นเพราะการจำวนเกิดคนนิยมใช้ธรรมเนียมไทยมาแต่ก่อน ถ้าเราถามคนกลุ่มข้างบนนั้นว่า สมเด็จพระอริยวงศราชการเกิดเมื่อใด ก็คงหาคนตอบได้ยากเต็มที อย่างว่าแต่วันเกิดของพระองค์ท่านเลย แม้ของบิดามารดาบังเกิดเกล้าของเราเองก็คงไม่มีใครมีใครจำได้ เมื่อได้วิเคราะห์คำตอบดูแล้ว ก็พอช่วยให้คลายความโทมมณต์ไปได้บ้าง แม้จะไม่หายเสียทีเดียว ที่

ไม่หายขาดนั้น เพราะเกรงว่าในอนาคตเราก็คงจะสิ้นมาถึง วันฉลองของผู้มีพระคุณแก่ประเทศชาติอื่น ๆ อีกจนได้ ทั้งนี้คนกล่าวอ้างการต่าง ๆ โดยเฉพาะในวงการศึกษารู้จักให้การศึกษแก่อนุชนให้รู้จักวัฒนธรรมของชาติตนกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้ ข้าพเจ้าหวังว่ากรณีของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราชจะช่วยให้พวกเราได้เข้าใจและดำเนินในคุณความดีของอัครยุบบุรุษของไทย และพยายามที่จะหาทางให้รางวัลตอบแทนคุณความดีท่านเหล่านั้นก่อนที่จะมีชาวต่างประเทศมาบอกให้ปฏิบัติ

ท้ายที่สุด ในโอกาสวันประสูติครบรอบร้อยปีของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระมหาบุรุษของไทยและของโลกนี้ ข้าพเจ้าขอเชิญชวนท่านผู้อ่านทุกท่านได้พร้อมกันร่วมกับคนทั่วโลก ว่าดีถึงพระอริยคุณของพระองค์ท่าน ในอดีตก็ชัดสมัยนี้ด้วย เทอญ.